

que significa «ferir moralment» hapax amb el qual forma una acc. § 8 del seu article, acc. que cal simplement esborrar d'aquest llibre, car no hi ha aquí res de moralitat sinó entremaliadura, tripijoc i murriera: saltironeig malèvol: «voleu de diable usar del ofici, / *trepant*, picigant, cercant tostemps mals ---», *Procés de les Olivès*, v. 192. Això va amb el *tré-pigner* francès i *trepinyejar* cat. [Lacav., Belv.]. —⁸ Mal escrit *entribajòch*, tot junt; el dicc. de MGadea ho analitza bé. Llombart en la seva inflada i acrítica ed. de l'Escrig, ho altera com «entreba-jòch», variant amb *e* no comprovada enlloc, i que no sembla tenir més fonament que la preocupació de veure-hi la prep. *entre+baïoc* [«b.: bonachón», Escrig], acudi: purament fantàstic, naturalment.

Trepó, V. *torbar* *Trépola*, V. *trapar* *Trepoleig*, *trepolejar*, *treponejar*, V. *trepitjar* *Trepuçar*, del cast. *tropezar* *Treput*, V. *tripa* *Trequit*, V. *traquit* (TRACA) *Trer*, V. *treure*

TRES, del ll. TRĒS id. □ 1.ª doc.: orígens.

«Mané-l que-m fermàs dret, tres vegades o quatre, per tal quar --- o devie fer», doc. de 1242 de la Conca de Tremp, PPujol (*DocVgUrg.*, 8.9). En llatí es declinava, amb TRĒS com a masculí i femení, i TRIA com a neutre. Aquest s'extingí més o menys de pressa en totes les llengües romàniques; en la nostra del període arcaic, en quedà una supervivència en la combinació amb *mil*, que essent neutre tenia el plural *mília*; i així es troba, junt amb el numeral *tres*, el nombre *tria milia* per '3000': «*tria milia* homes convertí una vegada per sa presicació», «*tria milia* infants», *VidesR*, 130r2, 138r1; «entorn de Balaguer --- bé eren *tria milia* cavallers e bé 100 *mília* hòmens a peu», *Desclot* (*NCl*, III, 44.17); «no ha pus de *tria millia* hòmens», doc. de 1309 (*BABL* II, 324; *tra milia* en les *Lleg. Rim. Sev.*, 244). També hi havia hagut *trei milia* però fou excepcional, i secundari, per analogia de *duy* (o *duy milia*), ll. vg. *dui*: «*trei milia* salmes», que només sé en un doc. val. de 1402 (*Rubio Vela, Epist. Val. Med.*, 207.15).

Es pronuncia *trés* en cat. or., *trəs* balear, *trés* ross., *trës* val. i occid.: així fins a l'extrem NO. (Tavascan, 1934).

Entre les locucions em limito a provar d'explicar-ne dues, que costa de comprendre com es formaren: «un *tres* i no-res» 'una cosa, una quantitat insignificant', «en un *tres* i no-res» 'en un instant, en un dir Jesús': «—Ens mataran, ens mataran!— L'alegria se n'anava en un *tres* i no-res, deixant al cor com una mena de rancúnia contra aquell que 'ns-e la robava», *Coromines* (*Presons Imag.*, 120). No he sentit la variant que en dóna el *DAG*. «en un *tres* i un no-res» («els béns dels frares foren venuts per un *tres* i un no-res»), si bé no nego que vagi poder ser més antiga. Com que no hi veig analogia amb les altres locucions formades amb *tres* (de les quals *AlcM* recull bastantes), em decanto a creure que en l'origen aquest *tres* és alteració d'un altre mot.

Sembla que fos un antic *tris!* a manera d'interjecció de creació expressiva: imitant el soroll de trencar-se un objecte tan fràgil com el vidre: que de fet s'usa i usà en castellà en la locució *en un tris*, com si diguéssim 'només una partícula trencada', 'només el temps de dir *tris!*'. N'hi ha un cas revelador en l'aragonès Baltasar Gracián, c. 1640: «hombre y vidrio todo es uno: a un *tris* dan un *tras*» (*RFE* XVI, 352, n. 1). Una cosa es vendria *en un tris*, 'per una partícula, per un valor insignificant'; i, repetint la idea amb variació, «i en un no-res». El fet d'aplicar-se a quantitats, de vendes etc., faria que *tris* es canviés en *tres* identificant-lo amb el numeral.

Fer cara de tres déus 'cara colèrica i malhumorada'.¹⁵ Imagino que naixeria per al·lusió a la cara que posa el catequista, quan, a la pregunta capciosa feta a una criatura (que de fet es fa així): «quants Déus hi ha?», la criatura (que ha sentit parlar de la Trinitat, ha «sentit campanes» i no sap ben bé com) contesta —*Tres!*²⁰ En tot cas aquesta pregunta és un lloc comú del nostre folklore pseudo-educatiu: «Ja sabs quants déus hi ha?», pregunta algun mestre-tites en les *Rond.*, 20 (crec que són les mall. d'AMALcover); en tot cas és una pregunta que se sol fer, i quan el menut s'hi erra, el mestre de doctrina posa *cara...* de *tres-déus*. «JANETA (*malhumorada*) A punt està. MAGÍ Què dimoni tens? Sempre amb aquesta cara de *tresdeus*, i després encara dius de mi...», NOller (trad. de Goldoni, *El Vano*, 60.2).

DERIV.: *Tresena*, *Treset*, potser començà pertot essent un terme de jocs d'infants: «això és una pedra que hi jugaven al *trexét* en ralla», m'ensenyaven a Ador, prop de Gandia (1962): hi tirarien potser alguna monedeta d'aquest valor?; cf. la frase mall.: «com que sien es *tresetes*» del *DAG*. Altrement *treseta*: vegeu-ne cites mall. i val. en el *DAG*; amb referència a Mallorca: «Lo sou eren dues *tresetes*; la *treseta*, tres doblers; lo dobler, dos diners; lo diner, dues mayes» (*BDLC* XI, 334): per això es comprèn que *tres-eta* fou la moned-eta que valia tres. *Tresillo* com a nom d'un joc de cartes, de la «bona societat», ja es troba en B. de Maldà (*Coll. B. V.*, 166). En alguns pobles val. de la zona central ho sento en un altre sentit, on potser és deformació: un *tresillo* 'un indret on s'afronten tres termes municipals' (Llíria, Casinos etc.): potser els guardatermes, en dir-los *trifinio* en castellà, els enginyers, oïren *tresifjo*, i ho alteraren assimilant-ho al nom del joc. *Tresillat*, *tresillista*.

CPT.: *Tresavi*, ho usaren sobretot els reis del casal de Bna. referint-se a un rebesavi, i Pere el Cerimoniós (*Cròn.*, ed. Pagès, passatge on parla del desembarc a Peguera); i el rei Martí, en un doc. de 1410 (*DAG*). En realitat aquí s'han confós el ll. TRANS 'més enllà de', amb TRES, per la noció de triple canvi de generació. De combinacions d'aquest TRANS parlo en el *DCEC/DECH*, a propòsit dels termes del tipus del cast. *ta(r)tarabuelo*. *Tresnét* és paral·lel entre els descendents (*Furs* de València).

'300'. En llatí era un compost, soldat, amb fonètica contracta, TRECENTI; d'aquí l'evolució fonètica de les